

શ્રી.

ચંદ્રહાસ નાટકનાં ગાયનો.

ભારખી આર્ય સુખોદ્ય નાટક મંડળી માટે.

બનાવનાર.

વાઘજી આશારામ ઓજા.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

મૂઝજી આશારામ ઓજા.

આવૃત્તિ છઠી.

[અંથ સ્વામીત્વના સર્વ હક છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તાએ
૨૭૨૮૨ નોંધાવી સ્વાધીન રાખ્યા છે. માટે તેમની
રજા સિવાય કોઈએ છપાવવું કે મળવવું નહીં]

સુરત.

દેશી મીન એનજન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.

સંવત ૧૯૬૨.

સને ૧૯૦૬.

કિંમત બે આના.

ચંદ્રહાસ નાટકની

સંક્ષેપમાં હકીકત. ૧૬૨૮

કુન્તલપુર—આરંભમાં કૌન્તલરાયની રાણી યોગીની વટસા-
વિત્રીનું વત હોવાથી તે વિધિમાં ગુંધાણી છે.

ચંદ્રહાસની ઉત્પત્તિ—અંગદ દેશના રાજા સુધાર્મિક્ષેનને
ઘેર એક કઠીન ગ્રહનો પુત્ર જન્મ્યો હતો, તેને એક પગે છઠ્ઠી
આંગળીથી અમંગળ ચિન્હ હતું. થોડા વખતમાં તે રાજાનું રાજ
શત્રુઓથી પાયમાલ થતાં તેને એક રાજદાસી લઈ ભાગી છુટેલી,
તે કૌન્તલરાયના નગરમાં આવી રહેલી, ને ત્યાં તેણે ચંદ્રહાસને
ઉછેરી મોટો કર્યો, પણ તે દાસી અકાળ મૃત્યુ પામતાં તે રાજપુત્ર
એક કંગાળ બિલ્લુક જેવી સ્થિતિમાં કુન્તલપુરની અંદર જ્યાં ત્યાં
પ્રેરી પેટ ખરતો હતો.

કૌન્તલરાય—કુંવરી ચંપકમાલીની જેને ચંદ્રહાસ આગળ
જતાં પડ્યો હતો તેનો પિતા-કૌન્તલરાયને યોગીની નામની એક
મહાપતિવ્રતા રાણી હતી, ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ નામે પ્રધાન, ત્રીકમલાલ નામનો
જુના કારભારી પદમાંથી ખસેડેલો એક વશદાર તોફાર ને હીરજી
નામનો એક લુચ્ચો મહેતો, એ પ્રમાણે ત્રણ હમેશ તેની પાસે
આવળ કરનારા રાજકીય માણસો હતાં.

કુલિન્દસિંહ—કૌન્તલરાયનો ખંડીયો રાજા, પણ તેની સાથે
એક મિત્રનો સંબંધ ધરાવતો હતો, તે એક વખત તેને મળવા

ગુજરાત વિદ્યાર્પીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાંઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૬૨૮

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ

અં ૨૬૬.૨

ખાટકમાં ગાલનું

વિષય ટ- : ૨-૬

આવેલો, બે ત્રણ દિવસ રહી પોતાને દેશ જવાની જરૂરીયાત હોવાથી તેનો વધુ આગ્રહ માન્ય ન રાખ્યો, પણ જ્યારે રાણી યોગીનીએ બહુ દીનતાથી વિનંતિ કરી, ત્યારે લાચારીની સાથે બે દી રોકાણો, તેનું પરીણામ લુચ્ચો હીરજી એવું માહું લાવ્યો કે રાણીને રાજના મિત્ર કુલિંદસિંહથી છુપી મોહોખત છે, એવો વેહેમ કૌંતલરાયનક દિલમાં પેસાડ્યો.

ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ પ્રધાનની પુત્રી વિષયાનો ચંદ્રહાસ વર થશે એવું ગાલવમુનિનું ભવિષ્ય કથન, પ્રધાન ધૃષ્ટ્યુદ્ધિને ત્યાં વ્રતોધાપન, હવનહોમ ને બ્રાહ્મણ ભોજન હોવાથી ચંદ્રહાસ ત્યાં જઈ ચડેલો, બ્રાહ્મણોને જમ્યા બાદ દક્ષિણા આપતી વખતે ચંદ્રહાસને તેણે તેમાંથી ટાળ્યો, જેથી પાસે ઉમેલા મહાત્મા ગાલવમુનિએ તેને પણ આપવા આગ્રહ કર્યો, ઋષિનો અનાદર કરતાં ગાલવમુનિએ ચંદ્રહાસનું ભવિષ્ય તેને કહી સંભળાવ્યું, કે આ છોકરો આગળ જતાં તારો જમાઈ ચવાનો છે ને તે તારી સંપત્તિ ભોગવશે, મદાંધ કુલાભિમાની ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ આ કંગાલ છોકરો પોતાનો જમાઈ થશે એવું સાંભળી નખશીખ કોધાતુર થઈ ગયો, ને બ્રાહ્મણોને હલકાં વચનો કહી કાઢી મુક્યા.

ચંદ્રહાસનો ઘાટ ઘડવા ધૃષ્ટ્યુદ્ધિએ કરેલો ઉપાય, પ્રથમ તેણે મીઠાં વચનથી તે છોકરાને મેળવી લઈ પોતાને ઘેર ચાકર રાખ્યો, ને મારાઓને ઠરાવી વાડીએથી પુષ્પ લઈ આવવાને બહાને અરણ્યમાં મોકલ્યો.

કૌંતલરાયનાં રાણી યોગીનીને કિલ્લામાં કેદ—રાજને પડેલો વેહેમ, લુચ્ચો હીરજીએ વીંટીનો પ્રપંચ લગાડી એવો મજબુત કર્યો કે આખરે રાજાએ એ ગર્ભવતી રાણીને કિલ્લામાં કેદ કરી, ત્યાં તેને પુત્રીનો પ્રસવ થયો, જેનું નામ ચંપકમાલીની પાડ્યું હતું.

ચંદ્રહાસ અરણ્યમાં મારાઓના હાથથી બચી ભાગ્યોદયને પ્રાપ્ત થયો, ચંદ્રહાસ એક ધીરજવાન રાજપુત પૂર્વનો સંસ્કારી ઇશ્વરનો પરમ આસ્તિક હતો, મારાઓએ ભારતી વખતે ચંદ્રહાસે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરી, જેથી તત્કાળ તેમના દીલમાં દયા ઉત્પન્ન થઈ, તેથી તેમણે તેની છઠ્ઠી આંગળી જે અનિષ્ટપણાતું ચિન્હ તેના ભાગ્યોદયમાં આડું આવતું હતું. તે કાપી લઈ તેને જગા દીધો. તે વખતે ઉપર કહેલો ચંદનાવતીનો રાજા કુલિંદસિંહ શિકારે નિકળેલો, તે ત્યાં આવી ચડતાં આવા તેજસ્વી છોકરાને વેરાન અટવીમાં નિઃશંક ઉભેલો જોઈ તેની હકીકત પૂછી, ઉત્તર સાંભળી તેને એવો સંતોષ થયો કે તે અપુત્ર રાજાએ તેને પોતાની નગરીમાં લાવી બચાવી ગણાવી આનંદ ઉત્સવની સાથે પાટપર બેસાડ્યો.

રાજકુંવરી ચંપકમાલીનીના સંબંધમાં ગુજરેલી ખીના કેદ-ખાનામાં જન્મેલી કુંવરી કાંઈક મોટી થતાં તેને રાજાની નજરે લાવવાને તે ઉપાયથી રાણી તરફ ઘૃત્તિ વાળવા ત્રીકમલાલની ભાર્યા સુમન એક બહાદુર બહેલા ગૃહસ્થની વહુએ હાથ બાંધી ને તે પ્રમાણે તેને રાણુગારી કચેરીમાં લઈ ગઈ, પણ તેથી ઉઘટો રાજાનો કોપ વધ્યો, અને તેને એક વેરાન ટાપુની અંદર મુકી આવવાનો હુકમ થતાં વજ્રદાર ત્રિકમલાલ છુપી ગોઠવણથી તેને કુલિંદસિંહને ત્યાં જઈ મુકી આવ્યો.

ચંદ્રહાસ વિપયાને શી રીતે વર્ચો—વૃદ્ધ્યુદ્ધિ પ્રધાન કુલી-દસિંહને ત્યાં ચડેલી ખંડણી ઉઘરાવવા આવ્યો, ત્યાં ચંદ્રહાસને રાજગાદીએ બેઠેલો જોઈ, મારાઓએ દગો દીધો જાણી, અંતરમાં બહુ દાઝ પ્રગટી પછી એક નવો યુદ્ધો કાઢી એક પત્ર પોતાના કુંવરીને જાણપર લખી ખીડી ચંદ્રહાસ સાથે મોકલાવ્યો, તેમાં તેના

પુત્રને એવી સુચના કરેલી કે તું મુહૂર્ત, ધડી, પગ, વાર કાંઈ એવા ન રહેતા પત્ર લાવનારને “ વિષ ” દેજે.

“ વિષ ” માંથી વિષયા કેમ થઈ—ચંદ્રહાસ ગંગીચામાં મૃતેલો, ત્યાં વિષયા કુંવરી તેને જ્ઞેતાંજ મોહ પામી, અને ખારીકપણે આસપાસ નિહાલતાં એક પત્ર તેની પાસેથી હાથ લાગ્યો, જેનીઅંદર તેના બાઈપર “ વિષ ” દેવાની બલામણુ પોતાના પિતાએ લખેલી હતી. પિતાની સરત ચુક થએલી ગણી નેત્રમાં સારેલા કાજળથી તેણે “ વિષ ” ની જોડે “ યા ” અક્ષર ઉમેરી “ વિષયા ” દેજે એમશબ્દ પુરો કરી તે પત્ર પાછો તેના ગજવામાં મુકી દીધો. ચંદ્રહાસે જાણત થઈ નગરમાં જઈ તે પત્ર મનોજ કુંવરને આપતાં તેણે ગાલવમુનિના અનુમતથી તાજડતોજ વિષયા ચંદ્રહાસને વરાવી દીધી.

ધૃષ્ટ્યુદ્ધિનું સ્વારીમાંથી પાછું ફરવું—ધૃષ્ટ્યુદ્ધિએ કુલિંદસિંહપર ખાનગી દેખથી જીલમ ગુજરી તેનું રાજ જમ કર્યું, પણ જ્યારે તેણે વિવાહની મોજ મેળવેલા માણસો ત્યાં આવી ચડતાં તે દ્વારા સાંભળ્યું કે તેના કુંવરે ચંદ્રહાસને વિષ દેવાને બદલે વિષયા વરાવી દીધી. ત્યારે તેણે લાચાર બની કુલિંદસિંહને રૂબરૂ બોલાવી પરતાવો જાહેર કર્યો, તેને તેનું રાજ પાછું સોંપ્યું, ને પોતે કુન્તાલપુર ત્વરાથી આગ્યો, હકીકતથી વાકેશ થતાં દૈવેજ પોતાની મુરાદ વધુસાડેલી જોઈ તે છોકરાને પાછો મારવાનો ઉપાય શોધી કાઢ્યો. દેવીને મંદિરે મારાઓને આગળથી મોકલી ત્યાં થાળ ધરવાને બહાને ચંદ્રહાસને મોકલ્યો.

કાંતલરાયને રાણીયોગીનીથી છેટું પગવનાર હીરજનાં કાવત્રાં કુટયાં. ત્રીકમલાલે રાણીની હયાતીને હાનિ પહોંચવાનું જોખમ અટકાવવા પોતાને ઘેર છુપી રીતે રાખી રાખ પાસે તેને મરણ પામેલી જાહેર કરી હતી. હીરજનાં કાવત્રાં કુટતાં તથા તેના પ્રપંચની

ખાતરી થતાં રાજા નિર્દોષ રાણી તથા કુંવરીપર ગુન્જરેલી હકીકતથી શોકમાં ડુબી ગયો, ને અર્ધ ઘેનછાની સ્થિતિમાં આવી પડ્યો. ત્રીકમલાલ રાજાને યુક્તિપૂર્વક રાણીનો મેલાપ કરાવી શુદ્ધિમાં લાવ્યો, ત્યાર બાદ તેનો મિત્ર કુલિંદસિંહ ચંપકમાલીની સાથે આવી મળ્યો.

કૌંતલરાયે કુંવરી ચંપકમાલીની તથા રાજગાદી ચંદ્રહાસને આપી. ચંદ્રહાસને રૂપરૂ લાવવા કૌંતલરાયે મનોજને હુકમ કરેલો, તેથી રસ્તે તેના હાથમાંથી થાળ પોતે ધરવા લખ જઇ ચંદ્રહાસને રાજા પાસે મોકલી આપ્યો. ત્યાં રાજાએ ગાલવમુનિની સમક્ષ કુંવરી તથા રાજપદ આપવાનો સંકલ્પ કર્યો.

દેવીને મંદિર બનેલો બનાવ—ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ કચેરીમાં આવેલો. ત્યાં ચંદ્રહાસને જોઇ મારાઓ તેના પુત્રને મારી નાંખશે એવો ભય પામી એકદમ દેવળે ગયો. ત્યાં મનોજને મારી નાંખેલો જોઇ પોતે પણ ખંજર ખાઇ પડ્યો. ચંદ્રહાસ ત્યાં આવી પહોંચતાં પોતાને નિમિત્તે સસરા તથા શાળાના સંબંધમાં બનેલો બનાવ જોઇ પોતે મરવા જતો હતો, ત્યાં જોગમાયાએ પ્રસન્ન થઇ તેને દર્શન આપ્યાં ને તેની પ્રાર્થનાથી તે બંનેને માતાજીએ સજીવન કર્યા પછી, સર્વ રાજમંડળ, ગાલવમુનિ વિગેરે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. ધૃષ્ટ્યુદ્ધિને આવા પરમ પવિત્ર ચંદ્રહાસનો દ્રોહ કરવા બદલ બહુ પસ્તાવો થયો, એવટે મહાત્મા ગાલવમુનિએ ઇશ્વરના બક્ષતો સદા જય થાય છે, તેનો પરાભવ કરનાર પાછોજ પડે છે, એવો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો લક્ષમાં રાખવા તથા પરમેશ્વરપર અનન્યનિષ્ઠા રાખવા કહી સંભળાવ્યું. મહાત્મા મુનિઓનાં વચન કદી ખોટાં પડતાં નથી એ પણ ધૃષ્ટ્યુદ્ધિને પક્ષી ખાતરી થઇ.

મુખ્ય પાત્રોનાં નામ.

ચંદ્રહાસ.....	અંગદ દેશના રાજનો પુત્ર
કૌંતલરાય.....	કુંતલપુરનો રાજ.
ચાગિની.....	તેની રાણી.
અપકમાક્ષીની.....	તેની પુત્રી.
ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ.....	તેનો પ્રધાન.
વિષયા.....	પ્રધાનની પુત્રી.
મહન ઉફે મનોજ.....	પ્રધાન પુત્ર.
નથુ.....	પ્રધાનનો હજુરી નોકર.
ત્રિકમલાલ.....	કારભારી પદમાંથી ખસેડેલો વહાદાર નોકર.
હીરજી.....	એક મેહેતો.
કુલિંદસિંહ.....	ચંદનાવતીનો રાજ કૌંતલરાયનો મિત્ર પણ ખંડણી ભરનાર.
ગાલવમુનિ.....	ભવિષ્યવાદી મુનિરાજ.
વેળરામ.....	તેનો રમુજ શિષ્ય.
તળશીયો.....	વેળરામનો ભત્રીજો.
વેલી.....	ચંદ્રહાસને લક્ષ્મણગેલીરાજદાસી
મનજી બદો વજ્રપાળ	}ફડીયા વેપારીઓ.

કુરો
એગળ
વકરમી }તરકરો.

પેહુસો કુંવર }
બીજો કુંવર }ચંદનાવતીના રાજના ઉમેદવારો.
ત્રીજો કુંવર }

તે સિવાય વારાંગનાઓ, રાજ સેવકો, દાસીઓ, બ્રહ્મમંડળ,
પ્રતિહાર, વિપયાની સાહેલીઓ, વિગેરે આવે છે.

॥ ॐ तत्सत्परमात्मनेनमः ॥

श्री

चंद्रहास नाटकनां गायनो.

१

भंगणायरश्म

श्री हरी ॐ विनवी, श्री हरी ॐ विनवीये, श्री हरी सद्ग. दीयो.

भक्ति प्यारी—श्री हरी.

सारी बुद्धि श्याम, स्थापो मनहर्नामि, भूर्त्ति तारी सुंदर मन
प्यारी, जे प्राणी सुभकारी, विश्व स्वामी —श्री हरी.

न्यारी कृष्ण नाथ, पेप्पी प्रितम तारी, प्रिती तारी भाछ न
गीरधारी, छे जन अघहारी, जेरे नमी. श्री हरी.

२

गालवमुनि—घांछुं हरी ध्यान ज्ञान मनभां, साधी समाधी विधी,
संयुं छुं प्रभुप्रेम हेम घटभां, सायो वियारी निधी,
योगीनी व्रत नेम जेम धरती, प्रेमे रादा पाणती,
तेना कैतवराय नाथ पतिनुं, आयुष्य लंभावती,

३

श्रीमंडल—वट सावित्रि व्रत आज, पुरणु ! करीअरे,
लछ कुम कुम अक्षत हाथ, कृष्ण तो धरीअरे,
छे पवित्र वस्त्रो जेन, आपणु अंगेरे,
करो पूजन वडनुं आज सैयर संगेरे.
विधि आ व्रत तणीरे सायवो तमो,

તો તો મંગળ તમારું થાયરે, આયુષ્ય પ્યારા પતિનું રે વધારશે।
 શાસ્ત્ર વિષે સુંદરતા શી એની લખી,
 તેથી તમારું રૂઠું થાયરે—આયુષ્ય
 કંકણુ કર વિશે ચમકે તમારાં, અંબોડા શિરપર શોભે છે સારા
 એ સહુ રહેશે રૂપાળાં, વ્રતની વિધી સંભાળોઃ
 ઝાંઝરનો ઝમકાર તમારો, લટકો મટકો ને ચટકો તમારો
 ખટકો હોય જો પ્યારો—વ્રતની વિધી

૪

ચંદ્રહાસ—કૃષ્ણ ચંદ્ર નમું સ્વામિ સુખનારે સિંધુ’
 કાલિંદી તીર વાસી, માયા પ્રકાશી,
 ગોકુલ વિચરે જગદીશ્વર પ્યારા—કૃષ્ણ.
 પાર્થ મિત્ર પ્રત્યક્ષ પ્રભુ છો, લીલા હા ન્યારી,
 ન્યારી આપે કરી, મનહર પ્રિય વ્રજ વનમાંહે—કૃષ્ણ.

૫

વેલી—હવે હે દિન્યાંધુ શુંજ કરવું !
 હારે દૈવ શો વખતજ આવ્યો, બાહુડો લે બાધા,
 રાજકુંવરને સુકારે ટુકડા મળવાના વાંધા;
 કેવી રીતથીરે ઉછેરે, ક્યાંથીરે અન્ન આપું,
 ઉછીનું કોઇ આપે નહીં ને શો ઉદમ સ્થાપું.
 કેમ ઉદર ભરવું—શુંજ કરવું.
 આજ સુધી મે ફરજ બગવી, હું છું રાજ દાસી;
 કરી યાચના હવે હું થાકી, થઇ છું નિરાશી,
 મારા કુંવરને હરી સંભાળો, દેહ એની ખાસી.

ભુખ્યો એને નહીં રાખશો, કોઇ દિન અવિનાશી,
મારે ભક્ષે મરવું-શુંજ કરવું.

૬

ચંદ્રહાસ—

હાય અત્ર અત્ર સારું જીવું ભટકી ધરોધર, મુક ન તું નિત પ્રતિરે માતુ;
નવ કોઇ આપે, સકળ જગત હરી પાલન, વણ પૂછે કરત એ, મા.
ધર શુદ્ધ હૃદય શ્રદ્ધા, નહીં નહીં વિસરે પેટ પૂર્ણ અત્ર જલ દે;
મુખ ન માગવું કાંયરે માતુ-હાય.

૭

ચંદ્રહાસ—હતો માને પેટે. પરમ રસ દધ પોપણ કયું,
વળી જાયા પેલાં, જનુની ઉરમાંહે પય ભયું;
રચી છે જેણે આ, સકળ જગ નીતિ ચિત ધરી,
મુનિ તેને તો છે, જીવન મુજચિંતા મન ખરી,

આશ્વજી—

૮

હારે ઋપિઓ ચાલો, ઓટો પીતાંખર શાલો. ભોજન છે દીઓ દોટો,
(૨) યજ્ઞ થાય પ્રધાન ઘેર મોટો. ટક.
હારે ખાવીશ લાડુ, ભક્ષેને હલ્લવે ગાડું, તોપણ આવે તોટો, (૨) યજ્ઞ.
હારે વીશ પત્રાળી, ક્ષણમાં થાએ ખાલી, ઉપર ધીનો લોટો. (૨) યજ્ઞ.
હારે છકમ છકા, હારે રમએ પકા, ભક્ષેને આવે ખોટો. (૨) યજ્ઞ.
હારે પુરણ ધરાઉં, તોપણ ઉપર ખાઉં, આપે ઘાતી જોટો. (૨) યજ્ઞ.
હારે ખાઇને જમએ, શીખજ પુરી લમએ મંત્રે વાળી ગોટો. (૨) યજ્ઞ.

ચંદ્રહાસ—

૯

આલો દર્શન ભોજન કરશું, બ્રહ્મમંડળની ભેળા બળશું,
યશ વિધિને આંખે જોશું, સ્થાપન દેવોનાંય,
જોષએ કેવી ધર્મ આસ્થા છે એ સચીવ માંય—આલો.
યશ પ્રસાદી પામી કરવી, પવિત્ર મારી દેહ,
સદા આરાધું શ્રી હરીને ક્ષણ ક્ષણ ખખરજ લેહ—આલો.
ગાલવ બાપો બહું બહુ મારી રાખે છે સંભાળ,
જમવા રમવા સારું ટાણું, આપે દિન દયાળ—આલો.

૧૦

તલશીઓ— બન્યા આજે શેડીયા, હતા બિંદુ વેડીયા,
સોના તણાં દાંત દીધાં, શાન્ત ને દુશ્માલા લીધા,
એ સિદ્ધ બન્યો તો ગયું, તેમાં મારું કામ થયું.
ન્યાલ આજ અમને કીધાં બંદા મેહુલે પેડીયા—બન્યા.
હીરા વેદ વાંટી પેહેરી, અમે મોટા એક ઝવેરી,
એ સિદ્ધ બન્યો તો લુખ્યો રહેશે,
બંદા આમાંથી કાંઈ ન દેશે,
ખાઈએ દુધપાક લાડુ કેરી, છોગાવાળા ફેંટીયા—બન્યા.

કૌંતલરાય—

૧૧

યોગીની પ્રિયા શોભતી, છે આ તરણીની મુજમાં મતિ—યોગી.
વ્રત નેમ પુરાં થયાં કે અધુરાં, કહો પ્રિયા શી છે સ્થિતિ
ધ્યાની મારી, કહો પ્રિયા શી છે સ્થિતિ—યોગી.

યોગીની—

વ્રત નેમ પુરાં નથી રે અધુરાં, પ્રત્યક્ષ આવ્યા પતિ,
જ્યારે પાસે પ્રત્યક્ષ આવ્યા પતિ, દેા કૃષ્ણ સૌ જન્મ;
કૌંતલપતિ, છે આ તરણીની તેમાં મતિ—દેા કૃષ્ણ.

ચોગીની—

૧૨

પરમ સુમિત્ર મારા પ્રીતમના પ્યારારે, રહેશો નહીં તો હહ સોમન
હુ મારારે.

પડ વિધી મિત્રતા લક્ષણુ જાણો, આમ્રહ અંતર તણો ઉર ધારારે
મેં પણ ખાતર કરી ન તમારી, ભોજન જમાડ્યાં નથી કરી
સારાં સારારે—પરમ.

કુલિન્દસિંહ

૧૩

મતો રે દુઃખદ કલેશ સહુને, ધર વિશે મનમાં સહુને કેમજ
મુકું મિત્ર ભૂવનને.

એક તરફથી મિત્ર વળગતો, બીજી તરફ બેન મારા—કેમજ.
મન મુશ્કેલી ઉપજી છે મોટી, કેમ ચાલું કરી ન્યારાં—કેમજ.

ગાલવ—

૧૪

મુનીઓનાં વચન તેનું ગણ્યું ના વજન, તેનો આવે છે રે દિન.
દેખાડું.

કરે ખોટું તુંગુમાન, તારૂં તોડું અભિમાન, વેલા મોડી જોડું જન
ઘોમ્ય—
દેખાડું.

મુની રાખો પુરી હામ, સાચે હુંને વેળરામ, પાર પાડવું છે કામ
ગાલવ—
દેખાડો.

નથી પ્રભુતણો દાસ, ક્યાંઈ પામ્યોરે વિનાસ, કેવા સાચ અવિનાશ
ઘોમ્ય
દેખાડું.

મુની વચન પ્રમાણુ, પાછો પડે આ પ્રધાન, ભણે કાઢે એનો જન
દેખાડો.

વિષય

૧૫

ચાણો પૂરો આ પૂરો ચાણો છે, નીતિ વચન મુખ શાં સંભળાવે.
વેશ કંગાલનો વસ્ત્રમાં ભાસે, પણ ઉત્તમ કુળ એ ઝોળખાવે—શા.
દિવ્ય ક્રાંતિ છે દેહની કેવી, રાજકુંવર તન તેનું જણાવે—શા.
પ્રશ્ન કરીને પૂરોરે જાણું, મોહની મુજ પર એ ઉપજાવે—શા.

અંદ્રહાસ—

૧૬

જેણે પત્ર પુષ્પ લઈ હશે પ્રભુને પુજ્યા,
જેણે પુત્રી રંભાદાન પુરવ ભવમાં આપીયાં.

વીધિ અંક રૂડા ભાળ, જે હશે મતિ વિજ્ઞાળ, જેને પ્રસન્ન દીનદયાળ,
નશીબ નિરમિ રાજબાલ, જેહ ભાગ્યશાળી ભવલલાટ વૈભવી હશે.
તે તમારો કરમહીને તમોને પરણશે.

ધુન્ય પુંજ જેહના ઉદય થયાં હશે બહુ, જેણે તપ તપીને રીઝવ્યા,
હશે દેવો સહુ, જેને ભક્તિતણો નેમ, રક્ષમણી પતિનો પ્રેમ;
કરે એહ જેનું ક્ષેમ, તેને પ્રાપ્ત લતા હેમ, વાસુદેવ કૃષ્ણ,
અંદ્રની કૃપા હશે ધણી, રૂપ સુંદરી તમારો તેને સ્થાપશે ધણી

અંદ્રહાસ—

૧૭

રે ના બોલો આવી વાત, દિલમાં શું વિચાર્યું,
શુરે કલંક દેવું રે, આ શુણ્ણે જો તમ તાત,
ચાશે તો મહા ઉત્પાત, કાઢે મુંને મારી લાતરે—રે ના.
હું નોકર છું તમદાસ, મારો શો ધર્મજ ખાસ,
આવું શુણ્ણતાં હું ઉદાસરે—ના બોલો.

વિષય

૧૮

ડર માં તું દિલ સાથ છોકરા, ડર માં તું દિલ સાથ;
તુને કોઈ ન મારે લાત—છોકરા. ૮૬.

તુને સંભાળું, પ્રીતિથી પાળું, ચાલ તુંને મારા મેહેલ દેખાડું;
 ધરેણાં વચ્ચે મારાં સારાં કાડું, ચાલ તું જે મારા મેહેલનાં ચિત્રા.
 રમકડાં રૂડાં ન્યારાં બિચિત્રા, ચાલ્યો આવ, બી માં, ચાલ હું
 બેળીછું; મારે કેવાંછે કંકણ હાથ, જેને મારે કેવાં કંકણ હાથ-છોક.
 ચંદ્રહાસ—

તમે માયાળુ દિલ દયાળુ, સૌના કલ્યા વિના હું નહીં આવું;
 માત પિતા તમ બ્રાત કોપાવું, વિષયાળુ એ હું સત્ય કહાવું.
 ના ના નહીં હું તો ત્યાં નહીં આવું, મને ના વળગો;
 જાઓ તમારે મારું શું કામ છે, તમે મૂકો મારો હાથ. કહું-છોક.

વિષયા—

૧૯

પિતુ આને કહોમારે તપીને, શિશુ વયમાં કૃષી તનમાં;
 નહીં કરમાં નથી બળી હા—
 કરો કરણા, નહીં જવા, બોલો શુંએ, શીરે ધરીલે,
 જીવનમજ છે જે આકરી ચાકરી બળથી સોંપશે— પિતુ.
 જીઓ મુખડું, તમો એનું, ધણું સુકયું, શુણી ચિંતા;
 અકલતું એ રે ઉમદા, કાણમાં કરશે બિચારો— પિતુ.

ધૃષ્ટ્યુદ્ધિ—

૨૦

હા હાની થાતજ આમાંથી, ભાગત મધ સાથી;
 મારા ધરમાંથી થાવો કેર, મોટી ભૂલ, પેહું શૂળ.
 રાખ્યો ધરમાં પુત્રી સ્થળમાં આ કાળ સુધરવું રે.—હા.
 હેવું ઠારે, એને મારે કરી ખટપટ ઝટપટ સિર કટવન,
 મુજ દિલ શક જાય ન તક હણાવવા— હા.

મારા સાથે મૂકું રાતે, પગકર ચખ તરતજ કરે,
હાજરજ ઉપેડી નખ પીવું કઇ તક રૂધિર—હા. હા.

૨૧

કુલિન્દસિંહ—તુજ જીજ્ઞા વાર વાર, કરે ખ્વાર,
તુજ મનનું ભૂવન ફર્યું ક્ષણમાં વિચાર—તુજ.
વદતાં વાંકું વેણુ વિચારજ,
ધૂળ મળે ડહાપણુ વણુ સમજે,
શિયળ સ્વરૂપમાં શુભ એણે દેહ ધરી,
ચિત્ત બળે, દુઃખ ધરે, તુજ બોલ માર—તુજ.

કુલિન્દસિંહ—

૨૨

બહુ થાવું તારું ખુરું. જાની, માની, હાની—બહુ થાવું,
અપમાની બોલો બકી, જાજ ખેદ પામે નકી, યદ્યથ હજવે,
બોજ બળવો મિત્ર હજવો ચિત ચળવો, ગર્વ ગળવો—જાની.
મુરખ તારી મતિ નાહી, થયો અંધ દશા માહી,
ભાવી ફાવી, લજ્જા નાવી, ખ્વારી તારી થાવી, ના તેં,
ભાળ્યું બાળ્યું, વૃથા ગાળ્યું, આયુ તારું, બેની મારી,
શુદ્ધ નારી, પ્રભુ પ્યારી, ટાળી જાની, માની.

હીરજી—

૨૩

હવે ફાળ્યો છું, આળ્યો છે દાવ, અંધ બેઠો છે મારો ઉઠાવ,
હવે દુખાડું દુશ્મન નાવ, નાવ ઉતારું જાંડો હું મારુંજ ધાવ,
ત્રિકમા તારું તો કાઢું હું મૂળ, આડો આવે છે મોઢું તું શળ,
મહેનત મારી તું મેળે છે ધૂળ—હવે.

રાજ રાણી માંહે પાડી છે ફટ, કુલિન્દસિંહથી પાડી છે તૂટ,
બંદા ફરે હવે છાકમ છૂટ—હવે.

વિષયાની સખીયો.

૨૪

એ વીણા મન હારી, મોહને કરધારી, શુણ્ધી વ્રજવન,
ખેચ્યું તનમન, ઘેલી ગોપીયન, ચાલી વન વન, એવી
વ્રજચંદે નાંખી રસ છંદે—એ વીણા.

સસસા સાનીધધ સારેગસા, એવા શિવજીએ નાદ શુણ્યા
સાગગગગ, સામમમમમ, પનીનીનીનીની, પસાસાસાસાસા,
ગપપપપપ, ગનીનીનીનીની, ગસાસાસાસાસા—એ વીણા.

એની ધુની બધે વ્યાપી મોહ્યા સુરનર સૌ વેગે, રેધ સાગરેસા,
રેસાનીધ, મમપધ, મમપધ રેસાનીધ, અધર ધરી છે અવાજ આપતી.
સનન સનન સનન ગાજતી, (૨) થનન થનન થનન નાયતી (૨)
છનન છનન છનન ગાજતી, (૨) ધ, પ, મ, ગ,

રે, પ, મ, ગ, રે, સા—એ વીણા,

સાપપ (૪) સુરમાં ડોલે છે, (૩) ગરેસા, મગરે

ધનીસા, (૨) કીડધતટ, ધા કીટધા, કીટ ધાધાધા, પધની, રેરેરેરેરે
રેરેરેરેરેરે, સારેગ ધની નીસા, ધની નીસા ગીરધારી ધની નીસા,
ધની નીસા, સારેગ, મોઈના, રેગમ, આમમાં, ગમપ, સુરમાં,
મપધ, તાનમાં, પધની, લાગમાં, ધનીસા, ડાટમાં સાપગસા,
સાગપસા, સાગ મગરેસા, સારેગરેસા, પગમમરેધપ, મગરેપ
મગરેસા—એ વીણા.

કુરો ને એગલ—

૨૫

ચાલો ટાણે કાઠીએ એનું કામ એનું કામ એનું કામ એનું કામ,
 વખત વટયોસે એલા વાર નવ કીજેરે—વખત.
 બહુરે દિવસ થયાં બડદ મળ્યું નથી, શુકન પકવવા
 મુઆરે મથીજ મથી, આરે સોકરડો મારી લખએ દામ. (૩) વ.
 ખાતર પાડ્યાં ને ભાષ ખુન પણ કીધાં, ઘણારે ઘણાનાં
 ભાષ રૂધિરજ પીધાં તોય ખસીજ નહીં એ બદામ,
 ખાવા નામ, એરે રામ —વખત,

અંદ્રહાસ—

૨૬

વખત વિચારો શ્રીહરી તમે આવો મારી વારે.

તમે આવો મારી વારે,

પ્રભુ તમારી મુજને સહાય, ત્રીકમ તુરતજ ધારે,
 તમે સહાય કરી સૌ દામ, ભક્તની બીડ ભાંગી,
 કેમ કરો છો વાર ખીરદ બેદા લાગી રે શું લાગી,
 નથી કોઇ માને બાપ (૨)મારે તુજવીણા પ્યારા, રેવીણ પ્યારા,
 નથી કોઇ બધું બેન, સખા એક વણુ તારા,
 અંગદ દેશ છોડ્યો માત તાત મરણુ પામ્યાં,
 દાસીએ ઉછેર્યો મૃત્યુ પામી તોય વામા,
 કુર છે સચવી મુંને મારવાને લાબ્યા,
 વિપ્ર વચન સાંભળીને દુષ્ટને ઠરાવ્યા.
 પ્રૌઢ દુઃખ તો પડ્યું (૨) પ્રભુ બહેલા આવો બહેલા આવો,
 કેમ નહીં આવે નાથ, શરણુ વતસલ કાવો

સતી દ્રાપદી ચીર(ર) પુર્યાં લજ્જા રાખી, લજ્જા રાખી
ચંબે ફાડી પ્રહ્લાદ ઉગાર્યો જગસાક્ષી જગસાક્ષી.

ધ્રુવ અને અંબરીષ, (ર)વધાર્યા બહુ નામીરે બહુ નામી,
મજેન્દ્ર કીધી સહાય, જુડ માર્યો સ્વામિ—

શીદ વાર કરો નવ નાથ ઘટે, કહો આપ વિના દુઃખ'કાણુ કટે
રતનાકરની દુહિતા રોકતી, જનની તુજને મુજ છે વિનતિ,
તન માતને હોય વધુ ગમતો જનુની નવ રોક તું કાળ જતો,
મુંને મારશે નાથ (ર)લજ્જા કોની જશે કોની જશે.

એ વિચારો વાસુદેવ, ઉભો અહીં તુજ આશે.

તમે સાચ કરી સૌ કામ, ભક્તની બીડ માંગી.

કુલિન્દસિંહ—

૨૭

ચાલોજ પ્યારા પુર માંહે ચાલો, અશ્વે સવારી કરીને રે—પ્યારા પુ.

અંદ્રહાસ!

પિતા ચાલો હુંઃઘોડે પલાણું, નીતિ એ ક્યાંની કહોને વડીલરાય—પ્યા.

કુલિન્દસિંહ—

જાળાસ વાલા સમજ તારી, વિવેકી વાણી ન મુખેરે જાય કહી—પ્યા.

અંદ્રહાસ

કહો મુખેથી પુત્ર મુને તો, હવે મુકું કેમ નીતિરે તાત તહીં—પ્યા

કુલિન્દસિંહ—

અહીં છે બીજો અશ્વ નોકરનો,

અંદ્રહાસ—

બેસું હું બાપુ જો ઇચ્છા તમારી થય—પ્યારા પુરમાંહે,

શિકારીઓ-મહારાજ કુંવર આવો, અહીં કોણ તમારો;
તન તેજ તિલક ધારી, નૃપ હોય હમારો.
ચાલાકી, ન બાકી, રહુતાકી-મહારાજ કુંવર.

કુલિન્દસિંહ-વન માહે હરી આપ્યો, મેં કુંવર સ્થાપીઓ;
સુણી બોલ મુખ પ્યારા, મુંને પ્રેમ વ્યાપીઓ-ચાલાકી.
મુજ ભાગ્ય ઉદય જાણું, આ દિવ્યતન મળ્યો;
શિર વાંઝીયાનું મહેણું, હરી મુક્ત તેં કર્યો-ચાલાકી.

શિકારીઓ-

ધન ધન ધડી આજની છે રાજ રૂપ એહ,
પૂરમાંહે પુરી ખુશી, વધામણી દધએ જધ;
છે પ્રણામ છે સલામ મેહેરબાન સાહેબ નિગાહ રખીએ-ચાલાકી.

કુલિન્દસિંહ-રૂપ ગુણમતી છે વિશાળ ભાળ ઝળક વંત;
જાણે કેમ કૃષ્ણ તન, કામ બીજે પ્રદુમન
માન્યું મન, છોડું વન જાગે ભૂવન કુમાર પ્રયાણ કરીએ-ચાલાકી

શિકારીઓ-મહારાજ કુંવર આવો અહીં કોણ તમારો.

ચોગીની-

૨૯

અહો દુઃખ મુજપર અપાર, આવું કેમ પડ્યું કિરતાર;
જાર હરી કેદ કરી, રોજી આંખો ભરી ભરી તજી મુંને ભરથાર,
પાપ પૂરાં હશે કર્યા સંચીત પુરવ અડ્યાં, નાર ગણાણી જાર;
પુત્રી દુઃખી પેટ પડી, દિલાસે દિવસ ગણી કાઢ્યો બહુ બહુ કાળ;
મરવા છે મન માઈ, જીવવા ન હરી ધાઈ, ખેંચ દોરી આ વાર;

ચપકમાલીની-માડી તું મને વઢે છે, પગકેડે પાછી હસે છે;
ચાગીની-પુત્રી માતાની પ્રીતી, દીકરી છે દુઝ રીતી.

ચપકમાલીની-ધડીકમાં તું ધમો મારી, કરડી કરતી આંખ;
ધડીકમાં તું છાતી સાથે, દાખી ચાતી રાંક.

આવ મારી વહાલી, આવ મારી લાડકી;

ચાગીની—

બીજું કોણ તુંને મારી વહાલી કહે, બીજું કોણ તુંને બચી લીએ-મા.

ચપકમાલીની-ખાજીં નહીં ખુણામાં બેસું, રીસાજીં તારી પાસ,
પરાણે પકડી ખાવું દેતી તારે હૈયે હોંસ;

મારી દીકરી રીસાઈએ નહિ, મારી વહાલી શંતાપીએ નહીં.

ચાગીની-તું કેદમાં ઉછરી છું, તું દુઃખમાં ઉછરી છું—માડી.

સુમન—આજ કૌંતલરાયનાં કુંવરીને, શણગારો સજની;

લઈ જવાં છે પિતાને જોવારે, શણગારો સજની.

પેરો બા હાથમાં છઠ્ઠાં;

નાનાં નાનાં પગમાં કઢાં.

ચપકમાલીની—ઝાવો મારી હાથની ચુડી,

સુમન—ધુધરીયાળી ધાધરી રૂડી;

ચપકમાલીની—એ તો હું પેરીશ,

સુમન—શાણું સુલક્ષણું છે કુંવારા રે—શણગારો.

આઢણી આમ પેરાયે,

છેડો બા આમ નખાયે;

ચંપકમાલીની—હાર તો આમ રખાયે.

સુમન—ધુટી લટ આમજ નએ,

ચંપકમાલીની—એ તો મુંને આવડે છે,

સુમન—લાગે બોલકાં પરાણે પ્યારંરે—શબ્દગારો.

૩૨

ચંપકમાલીની—ડરે ન માતુ માહરી, હૈયે તું રાખ પૂરી હામ.

દોડી હું જઈ એના કાન જગાડું નામોશી લાવ્યા છે નામ,

પિતા કેવી નામોશી લાવ્યા છે નામ, ન મ માતુ માહરી.

ઉઘાડું આરણાં, લેતી ઓવારણાં,

કટ કટ કટ કટ પોંચું મેડી ધામ, ધામ માતુ માહરી.

કહું બંધી વાતડી, કાઢીને છાતડી,

વાહ વાહ પૂચી છે કેદ હામ, હામ માતુ માહરી.

ચંપકમાલીની—

૩૩

કાઢો મુખે આવી કાઢાણી. પિતા નોયે સુજનની વાણી.

નાવ્યા કદી પૂછવા કેદે મોટી થઇ, બોલી જબરો,

વાહા લવરી. નથી કુંવરો, નોતી તમારે રાણી—કાઢો.

પિતા નિજ તનુજ, દેવી થઇએ નહીં, અતિ કરતા,

નથી ડરતા, જગ કરતા, પિતા મોટા છો જ્ઞાની—કાઢો.

ચંપકમાલીની—

૩૪

મુખ મીઠા બોલા ગોલાનું, ધરશે જેરે કાન;

કુળનું બોલી કાઢી પીટયા, કરશે તે હેરાન.

ભક્ષાજનોને પીડી રોયા, મનમાં રાજ થાય;

બીજાની આંતરડી બાળી, ને પોતે હરખાય.

મુઆ હીરજી, લવલવાટના પીરજી, મરજે તારો વીરજી.

સદર—

૩૫

નથી નથી એવી મુજ જનુની શુદ્ધ સતી શુદ્ધ મતિ;
શુદ્ધ છતી, શુદ્ધ ગતિ;—નથી નથી.

મુખ ઉચરો કુળ કીર્તિ લજવાએ છે, બહુ સમજુતાણું ભૂપણુ તો
જાએ છે, શા છો, શાણા, વિદ્યા બણ્યા—નથી,

અંધ અતિ મંદ મતિ થઇ છે તમારી ઘણી.

શુદ્ધિ છોડી, બુદ્ધિ થોડી શું વદો ખોટું હે પિતા.

જાડો ચોક્કી, આવી ઠાકી, પગી પસ્તાશો, પૂરા યાદ કરો—નથી

સુમન—

૩૬

રાજદ્રોહી કૂર હીરજી તમોને ધિક્ક છે.

રાજ સુતા બાળ સુતાનો ભમાવીયોરે પિતા—રાજ.

હાની કરી શી કુંવરી તમારી, બાળી બાળી કરણા ટાળી
કાંઈ ઇશ ખીજ-છે—રાજ.

માતા ને પુત્રી માડી દશામાં, બાળ ધાતી કડોર છાતી.
કાંઈ સમજી શીખ લે—રાજ.

કટકે રોટલે ફતરો ઘણીનું, રૂકું વાંચે અંગ સાચે
શ્વાનથી તું નીચ છે. (૩)

સુમન—

૩૭

અરે બાળ કુંવરી પર શો જુલમ, ભરસે' હું લાવી ખોયો ભરમ
પેત ખુન મારું થયું છે ગરમ, મુકી રાજભક્તિ થયા બે શરમ—અરે

મુને મારતા નાથ કારી જખમ, તજી ન્યાય હિંમત થયા શું નરમ-અરે
દેવો રાજ રાણી શો ઉત્તમ શરમ, અરે સ્વામી કૂટયાં શું મારાં
કરમ-અરે.

દરબારીઓ—

૩૮

ગાઓ સુંદર સુર તનનનનન, દીધમ તનોમ (૨) આજ પૂરમાં
સહુ શરમાં, ખુશી ઉરમાં, તુમ દીર દીર તાનાના (૨)—પ્યારે.
કુંવર સ્થાપી ગાદી આપી, કુલિન્દ મહારાજનો જય.
હોંસે સત્તા આપી. ખુદ્દિ માપી, કાર્તિ વ્યાપી, ગાયે સભાજનરે,
નિત્રોમ તનનનનનનનન (૩) ઘેરેતના ઘેરેતાના તુમ.
દીર દીર તાનાના, તુમ દીર દીર તાનાના, પ્યારે ગાઓ
સુંદર સુર તનનનનન.

૩૯

કુલિન્દસિંહ—તખ્ત સોપું સમશેર સાથ, તનરે,
ખસે ન ન્યાયે; લક્ષ્મીની લાલચે,
નહીં ચળે કોટી દ્રવ્યે, તુજ મનરે. (૩) તખ્ત
સુંદરી રંભા તું નહીં ચાય વશ
વાય કાય સાચો પુત્ર ધન્ય ધન્યરે (૩) તખ્ત.

ચંદ્રહાસ—વડીલ ચલાવું રાજ ન્યાય નીતિ,
અધર્મી મૂળ કાઢું મારી રજુ રે. (૩) તખ્ત

કુલિન્દસિંહ—ખેશ સિંહાસન મુગટ ધરી શિર.

ચંદ્રહાસ—આજા ધરી શીર ખેસું ન્યાયાસનરે. (૩) તખ્ત.

કુલિન્દશિહ —

૪૦

મેહું રૂપીય બાળ, અંતરમાં વહાલ આણીને
 મુંબ'ધેર આવી મિત્રની પુત્રી, સાચું સ્થાનજ નાણીને,
 કેદમાં ઉઠરી મામાપ વિધુરી, શુંણી પિતા વિષવાણીને,
 લાડ લડાવું બાણીને.

કૃષ્ણપુદ્ગી

૪૧

જાઓ બસ બસ હાલ મિલકત તમ રાજ,
 લાવો બધું તમને શિખજ આપું, કુશળ તમારું ઇચ્છો--જા.
 રાજમાંથી કાઢું બારે, કેદ કરું આણી વારે--બસ

કુલિન્દશિહ

આ હોય કરવાનું તો અમર લઈશિ હુંય મૂકી ચુકી,
 કુંવરને મુંને છેતર્યો છે, રીક જોઈ' છું હું જોર તારું.
 રાખું સામે જે છે સૈન્ય મારું, ધર્મ યુદ્ધ કર, પછી આપું જર
 આવ સામે આ કાળ લીકું, કીકું કપટ હુંથી તે તુંને
 ખેદ થાવો રે.

કૃષ્ણપુદ્ગી--જાઓ બસ બસ હાલ મિલકત તમ રાજ.

વિષયા--

૪૨

કરી બૂત પિતાએ, નકીજ પત્ર મહીં,
 વિષયા લખતાં વિષ તો લખાયું, આવો છેલ્લ જમીનો હણવો
 હોય નૈ--કરી.
 માટે સુધારું આ પત્ર હું તો, મનજ થાય બધું જોર આપે અર્થ
 આ થઈ--કરી.

૪૩

સુકેલી આ વાડી, યાશે લીલી નવ પલ્લવ પામી,
જેશે એવું જોદી, અહીં આવશે વિપયાનો સ્વામિ.

વિપયા—

૪૪

પ્રભુ વિલંબ ન કરશે રે પત્રની માંડી,
કાંઈ મનમાં ન લાવે વેહેમ બ્રાત
એજ કુંવરને વરવું મારે, મનમાં નિશ્ચય મેં કર્યો.
કયે બ્રાત મુજ વાત વિવાની.

કરી કરે દિલ શાંત—

પ્રભુ.

કૌંતલરાય—

૪૫

નીચ તુંને મારું મારે હાથ,
હરામી કુટુંબ મારું કરી દીધુ પાયમાન—નીચ,
અરે મારી નારી પ્યારી,
દુહિતા વિનાશન, તારા દુઃક દુઃક કરે
ગરદન મારું તુંને—

નીચ.

અંદાસ—

૪૬

જય જય તું શ્રીકૃષ્ણ નવ નિત ધ્યાનંદ ધન.
૩૫ શૃંગાર સુખમય વિલાસી,
મદન મન મયન વ્રજ ગોપકુલ રતન એ
પરમ સુંદર પ્રિયા, સુખ વિલાસી,
અયન મુખ ધરન વ્રજ વધુકી પીડા હરન,
ગિરીવર ધરન નવ રસ વિલાસી.
નીલધનશ્યામ તન, ભક્તવત્સલ પિતા,
જનમ પ્રતિ જનમ, મમ સંગ સાધી. જય જય.

સ્રી મંડળ—

૪૭

વેગે આવ્યો ને હુકમ લાવ્યો અને આવ્યો થઈ અસવાર.
અરે હારે થઈ અસવાર લાવ્યો લગન પત્રી હાથ;
પરણી બાલુડી હો રાજ, સુંદર વરને લાડકડી પરધાન,
તારી શોભે છે શી આજ—વેગે

અમે ધડીયાં તે લગનજ લીધારે, આનંદ ભર્યાં.

અમે ગાંધર્વ વિવાહ કીધારે, આનંદ ભર્યાં.

આવ્યો ઘેર જમાઈ અગાધોરે, આનંદ ભર્યાં.

તે મળતાંજ વીવા માણ્યોરે, આનંદ ભર્યાં.

જુગ્તીવાળી, છે અમ બાળી, વિપયા બહાલી, છે રઢીયાળી,
નાય નચાવે, હાલા હલાવે, કાન જલાવે, પતિ મનાવે—અમે.

સૈન્યનાં માણસો—

૪૮

ભાઈ ચાલોરે, તિર ભાલોરે હાથ જાલોરે, થયો હુકમ જવાનો
ગામગામ—ભાઈ ચાલોરે,

છ માસની છે નોકરી, જવું બિજા બિજા ગામ,

કંજુસ કારભારી મળ્યો, દીએ ન પૂરાં દામ,

એને શું કેવુરે દુઃખ સેવુરે, ચૂપ રેવુરે, એને રખડવું દામ દામ-ભાઈ

૪૯

ચંદ્રહાસે—પ્રિયા ધન્ય છે તમારું ! હેત સાચું પ્યારું,
ભૂલ્યાં નહીં તમો ચિત્તથી મુજને, રૂપ શીળ વારું (૪)-પ્રિયા.
તમો સુનયના મુખના વોદા મુખતેજ, નિરખું ન્યારું (૭)-પ્રિયા.

વિષય—

૫૦

થયા છોરે પતિ તેજ પ્યારી તનનાં, ઉર હસી વરી આજે, તનના
છેલ છપીલા રૂડા રંગીલા, રાજપુત્ર પ્રખ્યાત,
જોયા બાગે, અનુરાગે, ચિત્ત લાગે, કેમ લાગે, પ્રભુ તે વખતે
મેં તન મન તમને અરખ્યું થઇ રાજી—થયા.

અંદ્રહાસ—કૃષ્ણ કૃપાએ તમોજ મળીયાં, દિલમાં જે ચિત્ત ચાલ
નોતું નક્કી, નોતી વક્કી, નિશા પક્કી, વિધી લખી;

પ્રિયા ઉત્તમ તન બની ઠની દેવસુદરી, પદમણી મળી આજે—થયા.

વિષય—મેહેલ જતાં તે દી તરછોડી, હવે ન મુકું હાથ;

અંદ્રહાસ—ચાલો આવું, મન બાળ્યું, કેમ નાવું પ્રિય કહાવું;

હવે હાજર છું તન મન ધન દેવા, જેમ પ્રેમ છાજે.

વિષય—

૫૧

તાતનો બરસો નથીરે, મુતેરે, મારા તાતનો બરસો નથી.

પ્રીતમ ચાળજ, કારણ તમને, એકલા મૂકે એ રીતી કાણે કહીરે—મુ

અંદ્રહાસ—

જલદી હુકમ થયોરે જવાને પ્રિયા, જલદી હુકમ થયોરે.

હુકમ ધારણ કરું હું મુજ શિર, જાઉં નહી રોકવા હહ ન લ્યોરે.

હુકમ થયો હું નવ રહું, વડીલ એ કેહેવાય,

પ્રિયા આમન્યા એમની, નવ હુંથી સોપાય—જવાને પ્રિયા.

વિષય—પ્રીતમ ઉપાને નડયો તેનો તાત અમુર.

આ પણ સ્વામી જાણજો. ખીજો બાણાસુર—તાત.

અનીરૂદને નાંખીયો, કારાગૃહની માંય,

દાદાએ છોડવીયો, આવી લાં યદુરાય—તાત.

ચંદ્રહાસ—

જે કૃષ્ણે ઊડાવીઓ, તેની મુજને સહાય,
ફિકર કરે માં પ્રેમદા, પ્યારી મુજ વિષયાય—જવાને.
જેને સદાચક્ર શ્રીહરી, સ્યામા કરું છું સાચ.
વાળ ન વાંકો તેહનો, નાવે ઊની આંચ—જવાને.

કૌંતલરાય—

૫૨

જગદીશ તારી કરણા વિચારી, મુજ શિર ભાળી, બગડી વાળી,
મળી પ્રાણુ પ્યારી, જે મૃતક ધારી, તે સજીવ નારી, નજરેભાળી.
પ્રિય કર તું માફ, તુજ હૃદય સાફ, મુજ ઉચ્ચપાપ, જય સતવાળી.
પ્રીય એ લક્ષ્મીના લેખ વાત, તુજ પાપી નાથ, મેં હદ વાળી.

ચોગિની—

નાથ નવ વદીએ, એવાં વેણુ, હવે થાય છે. એ દુઃખ દેણુ,
કાઠ્યું ઇશ્વર, માફે કેણુ, યાદ કરો નહીં, એ દિન રેન.

કૌંતલરાય—

સંભાઈ બોલ. વરવાનો કોલ, તે કરતાં તોલ, રહું ચિત્ત બાળી,
તુજ સત્ય ટેક, જાણી ન છેક, તુજ વૃત્તિ નેક, નવ સંભાળી.

ચોગિની—

સ્વામી વિસારો એ વાત, કરી કસોટી, એ જગ તાત,
પુત્રીને મળવા મુજ મન, આવે ક્યારે, આપ ભૂવન.

કૌંતલરાય—

પુત્રીનો યોગ તોનો જોગ, ટાળે વિયોગ, હરી આ કાળી.
વળી મિત્ર માં વળીશ પાપ, કીધાં અમાપ, તને ભાળી—જગ.

હીરજી—

૫૩

એડીયું પગમાં પેરી, ટપલાં માથે ખાતાં ટોપલા સારતા.
 હોંદે ચડી છડ્યાતા હુંપદે, અંધ થયાતા મદમાં ભૂલી બાન-એડી.
 હાલ થયાં, એ હાલ થયા, ધરમાલ ગયા, સુખપાત્ર ગયા,
 નવ કાલ રહ્યા, નવ ચાલ રહ્યા, નવ બાલ રહ્યા,
 શિર ટાલ વચ્ચા, નવ કોઇ દયા કે ખજર લહ્યા-એડી.
 એક દી કારભારી બની, ઘોડા દોડાવના, ને રોડ અખવતા;
 હીરજીભાઇકહી જો, સલામું બરતા, ને નજરાણુંધેર આવતાં.
 ઇએ દાડો હતો, ને આજ સડકું ખોદીએ છીએ, કાજી
 પીએ છીએ, ને કેળાં ખાઇએ છીએ, ઇએ દાડો.
 રાજના દોહી થયા સાચાંને સંતાપી કમોતે મારતા-એડી.

ચોર—

ખાતર દેવા ગયાતા ખાંતથી, દીકરો થઇ પહોંચી ગયા દરબાર;
 બહુ ખુન કર્યાં, બહુ દ્રવ્ય હર્યાં બહુ પાપ ભર્યાં મદા ચોર કર્યાં.
 બદખોર હર્યાં, દરણાંય દગ્યાં, દોરડાંય વણ્યા, ધરબાર બળ્યાં;
 કડલાંય ધર્યાં, હેડમાંદે પડ્યા—એડીયું
 મુખે મજુરી કરી રોટલાં ખાતા, બાજી છોકરાંમાં, મોજી કરતા;
 ને નિરાંતે ઘેર જઈ મુઠ રેતા, ત્યાં ખુન કરવાની ખાડેસ ધરી;
 ખેટમજી ખાતર પાડવાની ડિંમન કરી, મારે ઠગ બાજી
 દીકરો કરી લીધો છેતરી.

સાખની પુંજ ઉપર ખેસવા લાલચે, ઝાંઝરીયાં ખખડાવતા—એડી.

વિષયા-અપકમાલીની—

૫૪

મુનીવર પુત્રીઓ જાણી, આશીષ આપો અમને સાથ,
 મન માન્યો કંથજ મળ્યો, એ તાત તમે કરજાય,

સંસારે સુખ પામીએ, વિપતિ દુરજ થાય—મુની.
 અમો સૈયર સંપી રહી, પતિ સેવામાં લીન,
 કર્તવ્યો સંસારનાં, કરીએ થઇ આધિન—મુની.
 ગાલવ—રાજ સંપતિ પામશે; ટળે તવ વિદ્ન બાળ,
 પરાક્રમી પુત્રો થશે. મકરદંવજ પદ્મભક્ષ.
 બીડે અર્જુનની સંગાય થાશે, અશ્વમેધમાં ખ્યાત—મુની.

૫૫

અંદ્રહાસ—જય ધસ શક્તિ દે તવ ભક્તિ, દેવી છો દિવ્ય શરીર (૨)
 મયા કરી ભાંગી ભક્તની બીડ,
 કામરે વનમાં વૃંદાવે વનમાં તેં ધર્યાં વિધવિધ રૂપ;
 જનકને ઘેર જનકી રૂપ, વરી તું રઘુકુળ ભૂપ—(૨)
 અસુરને હણુવા પૃથ્વી પીડ—જય.

સૌ પાત્રો મળી

૫૬

જેને સહાય જગ ત્રાતા, તેને કોઇ નહીં દુષ્પદાતા,
 સુખદ સહુ સુલભજ થાયે—જેને.
 રહે ધર્મ, કર્મ માંહે સાચો વિશ્વાસે નથી કાચો
 નવ પડશે કદી પાછો, જે તેહ નડે, સુખ ખડે
 ભોંય પડે દુખી થાતા—જેને.
 ગ્રહી જગત પિતાની નીતિ, પાળી છે ધરી પ્રીતિ,
 કદી વિપતિ પણુ અતે, તેનો જગ છે સત્ય તરે,
 શ્રેષ્ઠ ઠરે, જગ ખ્યાતા—જેને.

જાહેર ખપ્પર.

નીચેનાં પુસ્તકો મોરબી નાટક કાપનીનો જ્યાં મુકામ હોય ત્યાંથી, મોરબી તળપદમાંથી તથા જે જે શહેરમાં અમારા આડતીયાં બુકસેલરો છે, તેમની પાસેથી, રાકડી કિમ્મત મોકલી, અમર વેલ્યુપેબલ પાસેલથી મંગાવી લેવાં.

	રૂ. આ. પા.
ભર્તૃહરી નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ચાંપરાજ નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
રાજસિંહ નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
રાણકદેવી નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ત્રિચારાજ નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
ત્રિવિક્રમ નાટક મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
જગદેવ પરમાર ગાયન...	૦—૨—૦
ચંદ્રહાસ મોટું...	૧—૦—૦
સદર ગાયન...	૦—૨—૦
પૃથુરાજ ગાયન...	૦—૨—૦
સીતારવચંપર ગાયન...	૦—૨—૦
ઉષાહરણ ગાયન...	૦—૨—૦
કેસરીસિંહ પરમારનાં ગાયન...	૦—૨—૦
વીરબાળાનાં ગાયન...	૦—૨—૦
દેવયાનીનાં ગાયન...	૦—૨—૦
રાજતરંગ નાટકનાં ગાયન...	૦—૨—૦
વિષ્ણુ વિજયનાં ગાયન...	૦—૨—૦
સરસ્વતી નાટકનાં ગાયન...	૦—૨—૦
રમાચંદ્રનાં ગાયન...	૦—૨—૦
મદાલસા નાટકનાં ગાયન...	૦—૨—૦

મુદ્રણ આશારામ ઝોઝા.

